

Vienan Karjalan alueen hallinnollista historiaa ennen vallankumousta

Vienan Karjala ja suuri osa Aunuksesta kuului 1500-luvulla niin sanottuihin Lapin pogostiin (pitäjiin). Vuonna 1530 Moskovan suuriruhtinas Vasili myönsi Lapin pogostoille itsehallinto-oikeuden, joka oli voimassa 1670-luvulle saakka. Nämä pogostat kuuluivat Vatjan viidennekseen. Vienan Kemin pitäjä, jota kutsuttiin myös nimellä Kemin maa tai Kemin Lappi oli muodostunut jo 1590-luvulle mentäessä. Solovetskin luostarin omistuksessa oli vuodesta 1591 Usmana, Voijärvi, Piepajärvi ja Muujärvi. Laajemmassa mittakaavassa myöhempi Vienan alue oli jaettuna Aunuksen ja Kuolan maaherrojen kesken.

1700-luvun alkupuolelta pääosa Vienan Karjalaa kuului Aunuksen vuorikunnan alueeseen. Huomattava on, että pohjoinen Viena ja tuleva Vienan Kemi lähiympäristöineen kuului Arkangeliin.

Vienan Kemi sai kaupunkioikeudet vuonna 1785 ja samana vuonna perustettiin Kemin kihlakunta eli ujezdi, johon kuului käytännössä koko Vienan Karjalan alue. Kihlakunta, Kemi mukaan luettuna, kuului Aunukseseen. Vuonna 1796 koko Kemin kihlakunta siirrettiin Arkangelin kuvernementin (perustettu 1784) alaisuuteen. Aunuksen Karjala erkaantui näin hallinnollisesti Vienan Karjalasta. Erillinen Aunuksen kuvernementti perustettiin 1801.

Vuosien 1859 ja 1883 välillä Kuolan kihlakunta oli yhdistyneenä Kemin kihlakunnan kanssa.

Kemin kihlakunta oli jakautunut useaan pogostaan eli pitäjään. Entinen Repolan pogosta oli jaettu kahtia, eteläosan kuuluessa Aunukseseen ja pohjoisosan Jelettijärven ja Vuokkiniemen kolmanneksien kuuluessa Kemin kihlakuntaan. Paanajärven pogosta, Pääjärven pogosta ja Suikujärven pogosta kuuluivat Kemin kihlakuntaan.

Pogostat muodostivat tässä vaiheessa omat seurakuntansa. Seurakuntien tavattoman laajuuden vuoksi vanhauskoinen ortodoksisuus kukoisti Vienan Karjalassa ja virallisen kirkon edustajilla oli vaikeuksia sen hillitsemisessä. Lisäksi väestö kasvoi hyvää vauhtia. Tämän seurauksena pidettiin tarpeellisena perustaa lisää seurakuntia (prihod) 1800-luvun kuluessa. Isommat seurakunnat kuten Paanajärvi jakaantuivat 1800-luvun puolivälin paikkeilla useisiin seurakuntiin, esimerkiksi Jyskyjärven, Kiestingin, Tuoppajärven ja Uhtuan seurakunnat perustettiin tuolloin. 1800-luvun kuluessa seurakuntien lukumäärä kasvoi niiden jakautuessa edelleen. Esimerkiksi Tuoppajärvestä erkaantui Vaarakylä ja Vaarakylästä edelleen Pistojärvi. Vuokkiniemestä puolestaan erkaantui Vuonninen.

Seurakuntien rajat eivät olleet vielä 1800-luvun alkupuolella kiveen hakatut, vaan samat kylät saattavat esiintyä eri seurakuntien metrikkirjoissa eri vuosina. Kuntien (volostien) rajat mukailivat seurakuntien rajoja kuten Suomessakin. Seurakuntien ja kuntien lukumäärän kasvu kertoo omalta osaltaan valtionhallinnon tiukkenevasta otteesta Vienan alueella.

Kuvernementeille (läänille) ja kihlakunnille kuului ensisijassa järjestyksenpito sekä lakien noudattamisen valvonta. Kihlakunnanhallinnosta vastasi korkeimpana poliisiviranomaisena ispravnikka, jonka alaisina olivat nimismiehet (stanovoit) ja alemmat poliisimiehet, urjadnikat ja

strasnikat. Maakunnallista itsehallintoa edustivat semstvot, lääneissä lääninsemstvo ja kihlakunnissa kihlakunnansemstvo. Näiden päätäntävalta oli kuitenkin rajallinen koska kuvernöörillä oli oikeus kumota semstvon päätökset minkä lisäksi hänellä oli palveluksessaan erillisiä maapäälliköitä (zemskij natshalnik), joiden tehtävänä oli valvoa maakunnallista itsehallintoa piirissään. Kuntien itsehallintoa valvoivat kuvernööri ja maapäällikkö.

Kunnanhallituksen esimiehenä toimi "vanhin" (strashina), joka kirjurin eli piissarin avustamana huolehti muun muassa hallituksen määräysten julkistamisesta, järjestyksen ylläpidosta, passeista ja veronkannosta. Kunnanvanhin valittiin kolmeksi vuodeksi kerrallaan kuntakokouksessa, johon 10 taloa valitsi yhden edustajan ja jonka kokoon kutsumisesta huolehti maapäällikkö. Tässä kokouksessa päätettiin lisäksi esimerkiksi verojen suuruudesta ja orpojen holhouksesta. Alimman hallintoyksikön, kylien itsehallinnosta huolehti "miero" (mir), jossa kaikki talonpojat olivat äänivaltaisia ja jossa kylänvanhin eli starosta johti puhetta ja kylänkirjuri piti pöytäkirjaa. Mieron tärkein tehtävä oli kylän yhteisen maaomistuksen hoito ja maanjako kylän miesten kesken.

Sami Kallio, Oulu